

לְבָרְאוֹ עוֹלָמוֹ, כָּל הָעוֹלָמוֹת עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה אַחַת,
 וּבְמַחְשָׁבָה זוֹ נִבְרָאוּ כוֹלָם, הָדָא הוּא דְכְּתִיב, (תהלים
 ק"ד) כָּלָם בְּחִכְמָה עָשִׂיתָ. וּבְמַחְשָׁבָה זוֹ, שֶׁהִיא
 הַחִכְמָה, נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה, וְהָעוֹלָם שֶׁל מַעְלָה.

נָטָה יְמִינוֹ, וּבְרָא הָעוֹלָם שֶׁל מַעְלָה. נָטָה שְׂמאלוֹ,
 וּבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה, הָדָא הוּא דְכְּתִיב, (ישעיה
 מ"ח) אֵף יְדֵי יְסֻדָּה אֶרֶץ וַיְמִינִי טַפְחָה שָׁמַיִם. קוֹרָא
 אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעֲמְדוּ יַחְדָּו. וְכָלָם בְּרַנֵּעַ אַחַת (ובשעיה
 אַחַת נִבְרָאוּ), וְעָשָׂה הָעוֹלָם הַזֶּה, בְּנִגְדַת הָעוֹלָם שֶׁל
 מַעְלָה. וְכָל מָה שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה, בְּדוּגְמָתוֹ לְמַטָּה.
 וְכָל מָה שֶׁיֵּשׁ לְמַטָּה, בְּדוּגְמָתוֹ בָּיָם. וְהַכֹּל אַחֵד.
 בְּרָא בְּעֲלִיּוֹנִים הַמְּלֵאכִים, בְּרָא בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּנִי
 אָדָם, בְּרָא בָּיָם לְוִיתָן, בְּמָה דְאֵת אָמַר (שמות ל"ו)
 לְחַבֵּר אֵת הָאֵהָל לְהִיּוֹת אַחֵד.

לשון הקודש

טַפְחָה שָׁמַיִם קָרָא אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעֲמְדוּ
 יַחְדָּו. וְכָלָם בְּרַנֵּעַ אַחַת וּבְשַׁעֲהָ אַחַת נִבְרָאוּ,
 וְעָשָׂה הָעוֹלָם הַזֶּה בְּנִגְדַת הָעוֹלָם שֶׁל
 מַעְלָה. וְכָל מָה שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה, בְּדוּגְמָתוֹ
 לְמַטָּה. וְכָל מָה שֶׁיֵּשׁ לְמַטָּה, בְּדוּגְמָתוֹ
 בָּיָם, וְהַכֹּל אַחֵד. בְּרָא בְּעֲלִיּוֹנִים
 הַמְּלֵאכִים - בְּרָא בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּנִי אָדָם,
 בְּרָא בָּיָם לְוִיתָן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לו)

עוֹלָמוֹ, כָּל הָעוֹלָמוֹת עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה
 אַחַת, וּבְמַחְשָׁבָה זוֹ נִבְרָאוּ כוֹלָם, זֶהוּ
 שְׁכֵתוֹב כָּלָם בְּחִכְמָה עָשִׂיתָ. וּבְמַחְשָׁבָה
 זוֹ, שֶׁהִיא הַחִכְמָה, נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה
 וְהָעוֹלָם שֶׁל מַעְלָה.

נָטָה יְמִינוֹ, וּבְרָא הָעוֹלָם שֶׁל מַעְלָה. נָטָה
 שְׂמאלוֹ, וּבְרָא אֵת הָעוֹלָם הַזֶּה. זֶהוּ
 שְׁכֵתוֹב (ישעיה מ"ח) אֵף יְדֵי יְסֻדָּה אֶרֶץ וַיְמִינִי

כְּתִיב בְּאָדָם, (בראשית ט') כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת
הָאָדָם. וְכִתְיב, (תהלים ח') וַתַּחֲסֶרְהוּ מִעַט
מֵאֱלֹהִים. אִי בְּנֵי נֶשֶׁא יִקְרִין בְּעוֹבְדֵי יְהוָה (נ"א בְּעוֹבְדוֹי)
כָּל הָאִי, וְאֵינּוֹן מִתְאַבְּדִין (מטפּה) מִעֶפֶר דְּבִירָא, בְּמַה
אַתְיִין לְשֵׁאֲבָא מְנִיָּה. וּבַחַר בְּעֵלְיוֹנִים, וּבַחַר
בְּיִשְׂרָאֵל, לְעֵלְיוֹנִים לֹא קָרָא בְּנִים, לְתַחְתּוֹנִים קָרָא
בְּנִים. הָדָא הוּא דְכְּתִיב, (דברים י"ד) בְּנִים אַתֶּם לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם. הוּא קָרָא לָהֶם בְּנִים, וְהֵם קָרְאוּ לוֹ אָב,
דְּכְתִיב, (ישעיה ס"ג) כִּי אַתָּה אָבִינוּ. וְכִתְיב דּוּדֵי לִי
וְאָנִי לוֹ. הוּא בַּחַר כִּי, וְאָנִי בַּחֲרַתִּי בּוֹ.

הָרוּעָה בְּשׁוֹשְׁבִים, הוּא רוּעָה בְּשׁוֹשְׁבִים, אַף עַל
כִּי שְׁתַּקּוּצִים סָבִיב לָהֶם, וְאֵין אַחַר יְכוּל
לְרַעוּת בְּשׁוֹשְׁבִים כְּמוֹתוֹ. דְּכָר אַחַר הָרוּעָה
בְּשׁוֹשְׁבִים, מַה שׁוֹשֵׁן זֶה הוּא אָדוּם, וּמִימֵיו לְבָנִים,

לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ

אֱלֹהֵיכֶם. הוּא קָרָא לָהֶם בְּנִים, וְהֵם קָרְאוּ
לוֹ אָב, שְׁפָתוֹב (ישעיה סג) כִּי אַתָּה אָבִינוּ.
וְכַתּוּב דּוּדֵי לִי וְאָנִי לוֹ. הוּא בַּחַר כִּי,
וְאָנִי בַּחֲרַתִּי בּוֹ.

חֲרָעָה בְּשׁוֹשְׁבִים – הוּא רוּעָה בְּשׁוֹשְׁבִים,
אַף עַל כִּי שְׁתַּקּוּצִים סָבִיב לָהֶם, וְאֵין
אַחַר יְכוּל לְרַעוּת בְּשׁוֹשְׁבִים כְּמוֹתוֹ. דְּכָר
אַחַר חֲרָעָה בְּשׁוֹשְׁבִים – מַה שׁוֹשֵׁן זֶה
הוּא אָדוּם וּמִימֵיו לְבָנִים, כְּדֵּי הַקְּדוּשׁ

לְחַבֵּר אֶת הָאֵהָל לְהִיּוֹת אַחַד.

כְּתוּב בְּאָדָם, כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה
אֶת הָאָדָם, וְכַתּוּב (תהלים ח') וַתַּחֲסֶרְהוּ מִעַט
מֵאֱלֹהִים. אִם בְּנֵי אָדָם חֲשׁוּבִים
בְּמַעֲשֵׂיהֶם (בְּמַעֲשֵׂיו) כָּל זֶה, וְהֵם אֲבוּדִים
(מִטְּפָה) מִעֶפֶר הַבְּאָר, בְּמַה כְּאִם לְשֵׁאֲבָ
מִמֶּנּוּ? וּבַחַר בְּעֵלְיוֹנִים, וּבַחַר בְּיִשְׂרָאֵל.
לְעֵלְיוֹנִים לֹא קָרָא בְּנִים. לְתַחְתּוֹנִים קָרָא
בְּנִים. זֶהוּ שְׁפָתוֹב (דברים יד) בְּנִים אַתֶּם לַיהוָה

בְּךָ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מְנַהֵיג עוֹלָמוֹ, מְמַדֵּת הַדִּין
לְמַדַּת הַרְחָמִים. וּבְכַתִּיב (ישעיה א') אִם יִהְיוּ חַטָּאִיכֶם
כַּשָּׁנִים בַּשָּׁלֹג יִלְבִּינוּ.

רַבִּי אֲבָא הָוָה אָזִיל בְּאוֹרְחָא, וַהֲוָה עִמִּיהּ רַבִּי
יִצְחָק. אֲדַרְהוּ אֲזִילִי, פְּנַע בְּאֵינוּן וְרָדִים, נָטַל
חַד רַבִּי אֲבָא בִידּוּי וַהֲוָה אָזִיל. פְּנַע בְּהוּ רַבִּי יוֹסֵי,
אָמַר וּדְאִי שְׂכִינְתָא הָכָא, וְאַנָּא חֲמִינָא בִידּוּי דְרַבִּי
אֲבָא, לְמִילְךָ חֲכַמְתָּא סְגִיאתָ, דִּהָא יַדְעָנָא, דְרַבִּי
אֲבָא לָא נָטַל הָאִי, אֶלְא לְאַחֲזָאחַ חֲכַמְתָּא.

אָמַר רַבִּי אֲבָא, תֵּיב בְּרִי תֵיב. יְתִבּוּ. אֶרַח רַבִּי
אֲבָא בְּהַהוּא וְרָדָא, אָמַר, וּדְאִי אֵין
הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים אֶלְא עַל הָרִית. דִּהָא חֲזִינָא
דְלִית נַפְשָׁא מִתְקַיֵּימָא אֶלְא עַל רִיתָא. וְעַל דָּא,
הָדָם בְּמוֹצְאֵי שַׁבָּת.

לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ

רַבִּי אֲבָא לְלַמֵּד חֲכָמָה רַבָּה, שְׁחַרְי
יַדְעָתִי שְׂרַבִּי אֲבָא לָא נָטַל אֶת זֶה אֶלְא
לְהַרְאוֹת חֲכָמָה.

אָמַר רַבִּי אֲבָא, שֶׁב, בְּנִי, שֶׁב. יִשְׁבּוּ.
הָרִית רַבִּי אֲבָא בְּאוֹתוֹ הַנֶּגֶד. אָמַר, וּדְאִי
אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים אֶלְא עַל הָרִית, שְׁחַרְי
רְאִיתִי שְׂאִין נַפְשׁ מִתְקַיֵּימַת אֶלְא עַל רִית,
וְלִכְּן הָדָם בְּמוֹצְאֵי שַׁבָּת.

בְּרוּךְ הוּא מְנַהֵיג עוֹלָמוֹ מְמַדֵּת הַדִּין
לְמַדַּת הַרְחָמִים, וּבְכַתוּב (שם א') אִם יִהְיֶה
חַטָּאִיכֶם כַּשָּׁנִים בַּשָּׁלֹג יִלְבִּינוּ.

רַבִּי אֲבָא הָיָה הוֹלֵךְ בְּדַרְכָּהּ, וַהֲוָה עִמּוֹ
רַבִּי יִצְחָק. עַד שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים, פָּגַשׁ אֶת
אוֹתָם וְרָדִים. נָטַל אֶתְּדֵי רַבִּי אֲבָא בִידּוּ
וַהֲוָה הוֹלֵךְ. פָּגַשׁ בְּהֶם רַבִּי יוֹסֵי. אָמַר,
וּדְאִי שְׂשִׁכְנִינָה בְּאוּן, וְאַנִּי רְאִיתִי בִידּוּי

פְּתַח וְאָמַר דּוּדֵי לִי וְאֲנִי לוֹ הֲרוּעָה בְּשׁוֹשְׁנִים.
 מִי גָרַם לִי, שְׂאֵנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי, מִפְּנֵי
 שֶׁהוּא מִנְהִיג עוֹלָמוֹ בְּשׁוֹשְׁנִים. מַה שׁוֹשֵׁן יֵשׁ בּוֹ
 רֵיחַ, וְהוּא אָדוֹם, מוֹצֵקִין אוֹתוֹ, וְהוּא מִתְהַפֵּךְ
 לְלֶבֶן, וְלְעוֹלָם רֵיחוֹ לֹא זֶה. כִּי הַקְּדוֹשׁ כְּרוּךְ הוּא,
 מִנְהִיג עוֹלָמוֹ בְּדֶרֶךְ זֶה, שְׂאֵלְמַלְאָה כֵּן לֹא יִתְקַיֵּם
 הָעוֹלָם בְּשִׁבְלֵי הָאָדָם הַחוּטָא. וְהַחוּטָא נִקְרָא
 אָדוֹם, כְּמָה דְאֵת אָמַר, אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם בְּשָׁנִים
 בְּשַׁלְגַּי (דף כ' ע"ב) יִלְבִּינּוּ, מִקְרִיב קָרְבָּנוּ לְאֵשׁ שֶׁהוּא
 אָדוֹם. זוֹרֵק הַדָּם, סְבִיב לְמוֹזְבַח שֶׁהוּא אָדוֹם. מִדַּת
 הַדִּין אָדוֹם, מוֹצֵקִין אוֹתוֹ, (הַרִים) וְעוֹלָה הָעֵשֶׂן כְּלוֹ
 לְבָן, וְאִזּוֹ הָאָדוֹם נִהְפֵךְ לְלֶבֶן, נִהְפֵךְ מִדַּת הַדִּין
 לְמִדַּת הַרְחָמִים.

וְתָא חָזִי, כָּל מִדַּת הַדִּין, אֵין צָרִיךְ הָרֵיחַ שְׁלוֹ,
 אֶלָּא מִצַּד אוֹדָם. וְהֵינּוּ דְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה,

לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ

נִקְרָא אָדָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אִם יִהְיֶה
 חֲטָאִיכֶם בְּשָׁנִים בְּשַׁלְגַּי יִלְבִּינּוּ. מִקְרִיב
 קָרְבָּנוּ לְאֵשׁ שֶׁהוּא אָדָם. זוֹרֵק הַדָּם סְבִיב
 לְמוֹזְבַח שֶׁהוּא אָדָם. מִדַּת הַדִּין אָדָם.
 מוֹצֵקִין אוֹתוֹ וְהֵינּוּ, וְעוֹלָה הָעֵשֶׂן כְּלוֹ לְבָן,
 וְאִזּוֹ הָאָדָם נִהְפֵךְ לְלֶבֶן, נִהְפֵךְ מִדַּת הַדִּין
 לְמִדַּת הַרְחָמִים.

וּבֵּא רָאָה, כָּל מִדַּת הַדִּין אֵין צָרִיךְ הָרֵיחַ

פְּתַח וְאָמַר, דּוּדֵי לִי וְאֲנִי לוֹ הֲרוּעָה
 בְּשׁוֹשְׁנִים. מִי גָרַם לִי שְׂאֵנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי
 לִי? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִנְהִיג עוֹלָמוֹ בְּשׁוֹשְׁנִים.
 מַה שׁוֹשֵׁן יֵשׁ בּוֹ רֵיחַ וְהוּא אָדָם, מוֹצֵקִין
 אוֹתוֹ וְהוּא מִתְהַפֵּךְ לְלֶבֶן, וְלְעוֹלָם רֵיחוֹ
 לֹא זֶה – כִּי הַקְּדוֹשׁ כְּרוּךְ הוּא מִנְהִיג
 עוֹלָמוֹ בְּדֶרֶךְ זֶה, שְׂאֵלְמַלְאָה כֵּן לֹא יִתְקַיֵּם
 הָעוֹלָם בְּשִׁבְלֵי הָאָדָם הַחוּטָא. וְהַחוּטָא

מֵה דְבַתִּיב, (מלכים א', י"ח) וַיִּתְגַּדְּדוּ כַּמְשַׁפֵּטִים וְגו' עַד
שֶׁפָּדָה דָם עֲלֵיהֶם. אֲלָא הָיוּ יוֹדְעִים, שְׁלֹא יִשְׁיֵנוּ
מִמַּדַּת הַדִּין בְּרִצּוֹנָם, וּזְלַתִּי בְּאֹדָם.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְעוֹד, אֹדָם וְלָבָן נִקְרַב לְעוֹלָם,
וְהָרִיחַ עוֹלָה מִשְׁתִּיהֶן. מֵה הַשּׁוֹשֵׁן אָדוּם
וְלָבָן, כִּד רִיחַ הַקֶּרְבָּן. וְהַקֶּרְבָּן, מֵאָדוּם וְלָבָן. בֹּא
וּרְאֵה מִרִּיחַ הַקְּטוֹרֶת, שְׁהַסְּמָנִים, מֵהֶם אֲדוּמִים,
וּמֵהֶם לְבָנִים, כְּגוֹן הַלְּבוֹנָה, שֶׁהוּא לָבָן, מִרְדָּר
אָדוּם, וְהָרִיחַ עוֹלָה מֵאָדוּם וְלָבָן. וְעַל כֵּן מִנְהִיג
עוֹלָמוֹ בְּשׁוֹשְׁנִים, שֶׁהוּא אָדוּם וְלָבָן. וְכַתִּיב (יחזקאל

מ"ד) לְהַקְרִיב לִי חֶלֶב וְדָם.

כְּנֶגֶד זֶה, אָדָם מִקְרִיב חֶלְבוֹ וְדָמוֹ, וּמִתְכַּפֵּר לוֹ,
זֶה אָדוּם, וְזֶה לָבָן. מֵה הַשּׁוֹשֵׁן שֶׁהוּא אָדוּם
וְהוּא לָבָן, אֵין מוֹצְקִין אוֹתוֹ לְחַזוֹר כְּלוֹ לָבָן, אֲלָא

לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ

שְׁהַסְּמָנִים, מֵהֶם אֲדוּמִים וּמֵהֶם לְבָנִים,
כְּגוֹן הַלְּבוֹנָה שֶׁהוּא לָבָן, מִרְדָּר אָדוּם,
וְהָרִיחַ עוֹלָה מֵאָדָם וְלָבָן. וְעַל כֵּן מִנְהִיג
עוֹלָמוֹ בְּשׁוֹשְׁנִים, שֶׁהוּא אָדָם וְלָבָן,
וְכַתוּב (יחזקאל מד) לְהַקְרִיב לִי חֶלֶב וְדָם.

כְּנֶגֶד זֶה אָדָם מִקְרִיב חֶלְבוֹ וְדָמוֹ
וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, זֶה אָדָם וְזֶה לָבָן. מֵה הַשּׁוֹשֵׁן
שֶׁהוּא אָדָם וְהוּא לָבָן אֵין מוֹצְקִין אוֹתוֹ
לְחַזוֹר כְּלוֹ לָבָן אֲלָא בְּאֵשׁ - כִּד הַקֶּרְבָּן

שְׁלוֹ אֲלָא מִצַּד אָדָם. וְהִינוּ שְׂאֵמֵר רַבִּי
וְהוֹדָה, מֵהוּ שֶׁכְּתוּב (מלכים א' י"ח) וַיִּתְגַּדְּדוּ
כַּמְשַׁפֵּטִים וְגו' עַד שֶׁפָּדָה דָם עֲלֵיהֶם? אֲלָא
הָיוּ יוֹדְעִים שְׁלֹא יִשְׁיֵנוּ מִמַּדַּת הַדִּין
בְּרִצּוֹנָם, וּזְלַתִּי בְּאֹדָם.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְעוֹד - אָדָם וְלָבָן נִקְרַב
לְעוֹלָם, וְהָרִיחַ עוֹלָה מִשְׁתִּיהֶן. מֵה הַשּׁוֹשֵׁן
אָדָם וְלָבָן - כִּד רִיחַ הַקֶּרְבָּן. וְהַקֶּרְבָּן
מֵאָדָם וְלָבָן. בֹּא וּרְאֵה מִרִּיחַ הַקְּטוֹרֶת,

בְּאֵשׁ. כִּדְ הַקֶּרֶבֶן אֵין מוֹצְקִין אוֹתוֹ לַחֲזוֹר כְּלוֹ לָבָן,
 אֶלֶּא בְּאֵשׁ. עֲבָשׁוּ, מִי שְׂיוֹשֵׁב בְּתַעֲנִיתוֹ, וּמִקָּרִיב
 חֲלָבוֹ וְדָמוֹ, אֵינּוּ נִצְמַק לַחֲזוֹר כְּלוֹ לָבָן, אֶלֶּא בְּאֵשׁ.
 וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִתּוֹךְ תַּעֲנִיתוֹ שֶׁל אָדָם,
 מִחֲלִישֵׁין אִבְרִיו, וְגוֹבֵר עָלָיו הָאֵשׁ, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה,
 צָרִיךְ לְהַקְרִיב חֲלָבוֹ וְדָמוֹ בְּאוֹתוֹ הָאֵשׁ, וְהוּא
 הַנִּקְרָא מִזְבַּח בַּפָּרָה.

וְהֵינּוּ דְרַבִּי אֶלְעָזָר, כִּדְ הָוָה יְתִיב בְּתַעֲנִיתָא, הָוָה
 מְצַלִּי וְאָמַר, גְּלוֹי וַיְדוּעַ לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי
 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁהַקֶּרֶבֶתִי לְפָנֶיךָ חֲלָבִי וְדָמִי,
 וְהִרְתַּחֲתִי אוֹתָם בְּחַמִּימוֹת חוֹלְשֵׁת גּוֹפִי, יְהִי רְצוֹן
 מִלְּפָנֶיךָ, שֶׁיְהִי הַרְיִחַ הָעוֹלָה מִפִּי בְּשָׁעָה זוֹ, כִּרְיִחַ
 הָעוֹלָה מִהַקֶּרֶבֶן בְּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְתִרְצַנִּי.

נִמְצָא, שֶׁאָדָם הוּא מִקָּרִיב בְּתַעֲנִיתוֹ הַחֲלָב וְהַדָּם,

לְשׁוֹן הַקוּדֶשׁ

וְהֵינּוּ שְׂרַבִּי אֶלְעָזָר, בְּשֶׁהִיָּה יוֹשֵׁב
 בְּתַעֲנִית, הִיָּה מִתְפַּלֵּל וְאָמַר: גְּלוֹי וַיְדוּעַ
 לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁהַקֶּרֶבֶתִי
 לְפָנֶיךָ חֲלָבִי וְדָמִי, וְהִרְתַּחֲתִי אוֹתָם
 בְּחַמִּימוֹת חֲלֹשֶׁת גּוֹפִי, יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
 שֶׁיְהִי הַרְיִחַ הָעוֹלָה מִפִּי בְּשָׁעָה זוֹ כִּרְיִחַ
 הָעוֹלָה מִהַקֶּרֶבֶן בְּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְתִרְצַנִּי.
נִמְצָא שֶׁאָדָם הוּא מִקָּרִיב בְּתַעֲנִיתוֹ

אֵין מוֹצְקִין אוֹתוֹ לַחֲזוֹר כְּלוֹ לָבָן אֶלֶּא
 בְּאֵשׁ. עֲבָשׁוּ, מִי שְׂיוֹשֵׁב בְּתַעֲנִיתוֹ
 וּמִקָּרִיב חֲלָבוֹ וְדָמוֹ, אֵינּוּ נִצְמַק לַחֲזוֹר כְּלוֹ
 לָבָן אֶלֶּא בְּאֵשׁ. שֶׁאָמַר רַבִּי יְהוּדָה,
 מִתּוֹךְ תַּעֲנִיתוֹ שֶׁל אָדָם מִחֲלִישֵׁין אִבְרִיו,
 וְגוֹבֵר עָלָיו הָאֵשׁ. וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה צָרִיךְ
 לְהַקְרִיב חֲלָבוֹ וְדָמוֹ בְּאוֹתוֹ הָאֵשׁ, וְהוּא
 הַנִּקְרָא מִזְבַּח בַּפָּרָה.

וְהָרִית שְׁעוֹלָה מִפִּיּוֹ, הוּא מִזְבַּח כְּפָרָה,
 וּלְפִיכָד תִּקְנֵנוּ הַתְּפִלָּה בַּמָּקוֹם הַקָּרְבָן, וּבְלִבְד
 שְׁיִתְפַּנּוּן לָמָּה דְאִמְרֵנוּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִכָּאֵן
 וּלְהִלָּאָה כְּתִיב, (במדבר ל"א) כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יִבּוֹא בְּאִשׁ
 תִּעֲבִירוּ בְּאִשׁ וְטָהַר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, כְּשֶׁהָיָה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, אָדָם מִקְרִיב קָרְבָנוּ בְּעֵנִין זֶה,
 וּמִתְכַּפֵּר לוֹ. עַכְשָׁיו, תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר לוֹ
 בַּמָּקוֹם הַקָּרְבָן, כִּי הָאִי גִּוּוֹנָא.

דְּבַר אַחַר, דּוּדֵי לִי וְאֲנִי לוֹ הָרוּעָה בְּשׁוֹשְׁנִים. מַה
 הַשׁוֹשְׁנִים קוֹצִין מְצוּיִין בְּתוֹכָם, אֵף הַקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, מְנַהֵיג עוֹלָמוֹ בְּצַדִּיקִים וְרָשָׁעִים. מַה
 הַשׁוֹשְׁנִים, אֶלְמָלָא הַקּוֹצִים, אֵין הַשׁוֹשְׁנִים
 מִתְקַיָּמִין. כִּד אֶלְמָלָא הָרָשָׁעִים, אֵין הַצַּדִּיקִים
 נִיבָרִים. דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בְּמַה הַצַּדִּיקִים נִיבָרִים,

לשון הקודש

הַקָּרְבָן, כְּמוֹ זֶה.
 דְּבַר אַחַר דּוּדֵי לִי וְאֲנִי לוֹ הָרוּעָה
 בְּשׁוֹשְׁנִים – מַה הַשׁוֹשְׁנִים קוֹצִים מְצוּיִים
 בְּתוֹכָם, אֵף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְנַהֵיג
 עוֹלָמוֹ בְּצַדִּיקִים וְרָשָׁעִים. מַה הַשׁוֹשְׁנִים,
 אֶלְמָלָא הַקּוֹצִים אֵין הַשׁוֹשְׁנִים מִתְקַיָּמִים,
 כִּד אֶלְמָלָא הָרָשָׁעִים אֵין הַצַּדִּיקִים
 נִבָרִים. שְׂאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בְּמַה
 הַצַּדִּיקִים נִבָרִים? מִתּוֹךְ שְׁיֵשׁ רָשָׁעִים,

הַחֲלָב וְהַדָּם, וְהָאִשׁוּ וְהָרִית שְׁעוֹלָה מִפִּיּוֹ
 הוּא מִזְבַּח כְּפָרָה, וּלְפִיכָד תִּקְנֵנוּ הַתְּפִלָּה
 בַּמָּקוֹם הַקָּרְבָן, וּבְלִבְד שְׁיִתְפַּנּוּן לָמָּה
 שְׂאִמְרֵנוּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִכָּאֵן וּלְהִלָּאָה
 כְּתוּב (במדבר לא) כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יִבּוֹא בְּאִשׁ
 תִּעֲבִירוּ בְּאִשׁ וְטָהַר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי,
 כְּשֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, אָדָם מִקְרִיב
 קָרְבָנוּ בְּעֵנִין זֶה וּמִתְכַּפֵּר לוֹ. עַכְשָׁיו
 תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם מְכַפֵּר לוֹ בַּמָּקוֹם

מֵתוּךְ שֵׁישׁ רְשָׁעִים, דְּאֶלְמָלֵא רְשָׁעִים אֵין הַצְּדִיקִים
נִיבְרִים. דְּבַר אַחַר הָרוּעָה בְּשׁוֹשְׁנִים, הַמְּנַהִיג
עוֹלָמוֹ בְּשֵׁשׁ שָׁנִים, וְהַשְּׁבִיעִית שֶׁבֶת לֵה'. דְּבַר אַחַר
בְּשׁוֹשְׁנִים, בְּאוֹתָם שְׁשׁוֹנִים בְּתוֹרָה.

וּמִלְּשָׁה הָיָה רוּעָה אֶת צֵאן יִתְרוֹ חוֹתְנוֹ כִּהְיָן מִדִּין.
רַבִּי חֵיִיא פִּתַּח וְאָמַר, (תהלים כ"ג) מִזְמוֹר לְדָוִד
יְיָ רוּעִי לֹא אֶחְסֵר. כְּלוּמַר, יְיָ רוּעִי: יְיָ הָרוּעָה
שְׁלִי. מַה הָרוּעָה מְנַהִיג אֶת הַצֵּאן, וּמוֹלִיכֶם
לְמַרְעָה טוֹב, לְמַרְעָה שָׁמֹן, בְּמִקּוֹם נַחְלֵי מַיִם,
מִיִּשְׂרָה הַלִּיכְתָּן בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט. אֵף הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא, כְּתִיב בְּנֵאוֹת דְּשָׂא יִרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנַחֹת
יִנְהַלְנִי נַפְשִׁי יִשׁוּבָב.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, דְּרַךְ הָרוּעָה, לְנַהֲוֹג בְּצֶדֶק אֶת
צֵאָנוּ, לְהַרְחִיקֶם מִן הַגּוֹל, לְהַנְהִיגֶם
בְּמִישׁוֹר, וְהַשְׁכֵּט בִּירוֹ שְׁלֵא יִטּוּ יָמִין וּשְׂמָאל. כֶּף

לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ

רעי - ה' הרועה שלי. מה הרועה מנהיג
את הצאן ומוליכם למרעה טוב, למרעה
שמן, במקום נחלי מים, מישר הליכתן
בצדק ובמשפט - אף הקדוש ברוך הוא,
כתוב בנאות דשא ירביצני על מי
מנחות ינהלני נפשי ישובב.

אמר רבי יוסי, דרך הרועה לנהג בצדק
את צאנו, להרחיקם מן הגול, להנהיגם

שאלמלא רשעים אין הצדיקים נכרים.
דבר אחר הרעה בשושנים - המנהיג
עולמו בשש שנים, והשביעית שבת לה.
דבר אחר בשושנים - באותם ששונים
בתורה.

ומלשה היתה רעה את צאן יתרו חתנו כהן
מדין. רבי חייא פתח ואמר, (תהלים כו)
מזמור לדוד ה' רעי לא אחסר. כלומר, ה'

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוּא רוּעָה אֶת יִשְׂרָאֵל
לְהַנְהִיגָם בְּמִישׁוֹר, וּבְכָל עֵת הַשֶּׁבֶט בְּיָדוֹ שְׁלֹא יִטּוּ
יָמִין וּשְׂמָאל.

דָּבָר אַחֵר וּמִשָּׁה הָיָה רוּעָה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, תִּדְעַ
לָךְ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָרוּעָה חָכָם לְנַהַל אֶת צֵאֲנוּ,
הוּא מוֹכֵן לְקַבֵּל עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם. וְאִם הָרוּעָה
שׁוֹטָה, עָלְיוֹ נִקְרָא (משלי כ"ו) תִּקְוָה לְכַסִּיל מִמֶּנּוּ.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִשָּׁה חָכָם הָיָה, וּבִקִּי לְנַהוּג אֶת
צֵאֲנוּ. בֵּא וּרְאֵה, מִדּוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א', ט"ז)
וְהִנֵּה רוּעָה בְּצֵאֵן. לְלַמֶּדֶךָ שֶׁדוֹד (דף כ"א ע"א) חָכָם גָּדוֹל
הָיָה, וְהָיָה רוּעָה צֵאֲנוּ בְּדִין וּבְשׁוֹרָה. לְפִיכֵךְ, עָשָׂה
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְלָמָּה צֵאֵן
וְלֹא בָקָר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים צֵאֵן.
שֶׁנֶּאֱמַר, (יחזקאל ל"ד) וְאַתָּן צֵאֲנִי צֵאֵן מִרְעִיתִי אָדָם

לשון הקודש

נִקְרָא (משלי כו) תִּקְוָה לְכַסִּיל מִמֶּנּוּ.
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מִשָּׁה חָכָם הָיָה, וּבִקִּי
לְנַהוּג אֶת צֵאֲנוּ. בֵּא וּרְאֵה מִדּוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר
(שמואל א-טז) וְהִנֵּה רוּעָה בְּצֵאֵן. לְלַמֶּדֶךָ שֶׁדוֹד
חָכָם גָּדוֹל הָיָה, וְהִנֵּה רוּעָה צֵאֲנוּ בְּדִין
וּבְשׁוֹרָה, לְפִיכֵךְ עָשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
מְלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְלָמָּה צֵאֵן וְלֹא
בָקָר? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים

בְּמִישׁוֹר, וְהַשֶּׁבֶט בְּיָדוֹ שְׁלֹא יִטּוּ יָמִין
וּשְׂמָאל. כִּךְ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הוּא רוּעָה
אֶת יִשְׂרָאֵל לְהַנְהִיגָם בְּמִישׁוֹר, וּבְכָל עֵת
הַשֶּׁבֶט בְּיָדוֹ שְׁלֹא יִטּוּ יָמִין וּשְׂמָאל.
דָּבָר אַחֵר וּמִשָּׁה הָיָה רוּעָה - אָמַר רַבִּי
יוֹסִי, תִּדְעַ לָךְ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָרוּעָה חָכָם
לְנַהַל אֶת צֵאֲנוּ, הוּא מוֹכֵן לְקַבֵּל עַל
מַלְכוּת שָׁמַיִם. אִם הָרוּעָה שׁוֹטָה, עָלְיוֹ

אֲתֶם. וּכְתִיב, (יחזקאל ל"ו) כְּצֵאן קַדְשִׁים כְּצֵאן יְרוּשָׁלַיִם.

מֵה הַצֵּאן, כְּשִׁיקְרָבוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, בְּשִׁבְלָם זֹכָה
 לְחַיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. כִּן הַמְּנַהֵיג לְיִשְׂרָאֵל בְּדִין
 וּבְשׁוֹרָה, בְּשִׁבְלָם זֹכָה לְחַיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. וְעוֹד,
 הַרוּעָה אֶת הַצֵּאן, כְּשֶׁהַצֵּאן יוֹלְדוֹת, הַרוּעָה נוֹטֵל
 אוֹתָם טְלָאִים בְּחִיקוֹ, כִּדִּי שְׁלֵא יִלְאוּ וַיִּנְעוּ,
 וּמוֹלִיכֵם אַחֲרֵי אֲמוֹתֵם, וּמְרַחֵם עֲלֵיהֶם. כִּן הַמְּנַהֵיג
 לְיִשְׂרָאֵל, צָרִיךְ לְהִנְהִילָם בְּרַחֲמִים, וְלֹא בְּאֲכֻזְרִיּוֹת.
 וְכֵן אָמַר מֹשֶׁה, (במדבר י"א) כִּי תֹאמַר אֵלַי, שְׂאֵהוּ
 בְּחִיקָךְ וְגו'.

מֵה הַרוּעָה אֶת הַצֵּאן, כְּשֶׁהוּא רוּעָה טוֹב, מְצִיל
 אֶת הַצֵּאן מִן הַזְּאֵבִים, וּמִן הָאֲרִיּוֹת. כִּן
 הַמְּנַהֵיג לְיִשְׂרָאֵל, אִם הוּא טוֹב, מְצִילָן מִן הָעֲבוֹדֹת
 כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת, וּמִדִּין שֶׁל מַטָּה, וּמִדִּין שֶׁל מַעְלָה,

לשון הקודש

וַיִּנְעוּ, וּמוֹלִיכֵם אַחֲרֵי אֲמוֹתֵם וּמְרַחֵם
 עֲלֵיהֶם - כִּן הַמְּנַהֵיג לְיִשְׂרָאֵל צָרִיךְ
 לְהִנְהִילָם בְּרַחֲמִים, וְלֹא בְּאֲכֻזְרִיּוֹת. וְכֵן
 אָמַר מֹשֶׁה, כִּי תֹאמַר אֵלַי, שְׂאֵהוּ
 בְּחִיקָךְ וְגו'.

מֵה הַרוּעָה אֶת הַצֵּאן, כְּשֶׁהוּא רוּעָה
 טוֹב, מְצִיל אֶת הַצֵּאן מִן הַזְּאֵבִים וּמִן
 הָאֲרִיּוֹת - כִּן הַמְּנַהֵיג לְיִשְׂרָאֵל, אִם הוּא
 טוֹב, מְצִילָם מִן הָעֲבוֹדוֹת, וּמִדִּין שֶׁל מַטָּה,

צֵאן, שְׂנֵאמַר (יחזקאל לד) וְאֶתֵן צֵאֲנֵי צֵאן
 מְרַעֲיָתִי אֲדָם אֲתֶם. וְכֵתוּב כְּצֵאן קַדְשִׁים
 כְּצֵאן יְרוּשָׁלַם.

מֵה הַצֵּאן, כְּשִׁיקְרָבוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ,
 בְּשִׁבְלָם זֹכָה לְחַיֵי הָעוֹלָם הַבָּא - כִּן
 הַמְּנַהֵיג לְיִשְׂרָאֵל בְּדִין וּבְשׁוֹרָה, בְּשִׁבְלָם
 זֹכָה לְחַיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. וְעוֹד, הַרוּעָה אֶת
 הַצֵּאן, כְּשֶׁהַצֵּאן יוֹלְדוֹת, הַרוּעָה נוֹטֵל
 אוֹתָם טְלָאִים בְּחִיקוֹ, כִּדִּי שְׁלֵא יִלְאוּ

וּמְדַרְיֵכֵן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. כִּדְ מֹשֶׁה, רוּעֵה נְאֻמָּן
הָיָה, וְרָאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂכַדְאֵי הוּא לְרַעוּת
אֶת יִשְׂרָאֵל, בְּאוֹתוֹ הַדִּין מִמֶּשׁ, שְׁהֵיָה רוּעֵה אֶת
הַצֵּאֵן, לְפִשְׁבִּים, כְּפִי הַרְאֹוֹי לָהֵן, וְהַנְּקֻבוֹת כְּפִי
הַרְאֹוֹי לָהֵן.

וּלְפִיכֵךְ כְּתִיב, וּמֹשֶׁה הָיָה רוּעֵה אֶת צֵאֵן יִתְרוֹ
חוֹתְנֹו, וְלֹא שְׁלוֹ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי, וְכִי
מִי שְׁנַתֵּן אֶת צְפוּרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה, לֹא נָתַן לוֹ צֵאֵן
וּבְקָר, וְהִלֵּא יִתְרוֹ עָשִׂיר הָיָה. אֲלֵא מֹשֶׁה לֹא הָיָה
רוּעֵה אֶת צֵאֵנוּ, כְּדִי שְׁלֵא יֹאמְרוּ בְּשִׁבִיל שְׁהֵיָה
צֵאֵנוּ עִמּוֹ, הָיָה רוּעֵה אוֹתָן בְּטוֹב. וְלִכֵּן כְּתִיב אֶת
צֵאֵן יִתְרוֹ חוֹתְנֹו, וְלֹא אֶת שְׁלוֹ. כִּהֵן מְדִיָּן, רַבִּי
תַּנְחוּם אָמַר, אֶף עַל גַּב שְׁהֵיָה עוֹבֵד בּוֹכְבִים
וּמְזוֹלוֹת, בְּשִׁבִיל שְׁעֲשֵׂה עִמּוֹ חֶסֶד, הָיָה רוּעֵה צֵאֵנוּ
כְּדִין וְכִשׁוּרָה, בְּמַרְעָה טוֹב שְׁמֵן וְדָשֵׁן.

לְשׁוֹן הַקּוּדֶשׁ

וְכִי מִי שְׁנַתֵּן אֶת צְפוּרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה, לֹא
נָתַן לוֹ צֵאֵן וּבְקָר? וְהִלֵּא יִתְרוֹ עָשִׂיר
הָיָה? אֲלֵא מֹשֶׁה לֹא הָיָה רוּעֵה אֶת צֵאֵנוּ,
כְּדִי שְׁלֵא יֹאמְרוּ: בְּשִׁבִיל שְׁהֵיָה צֵאֵנוּ
עִמּוֹ, הָיָה רוּעֵה אוֹתָם בְּטוֹב. וְלִכֵּן כְּתוּב
אֶת צֵאֵן יִתְרוֹ חוֹתְנֹו, וְלֹא אֶת שְׁלוֹ. כִּהֵן
מְדִיָּן - רַבִּי תַנְחוּם אָמַר, אֶף עַל גַּב
שְׁהֵיָה עוֹבֵד בּוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת, בְּשִׁבִיל

וּמְדִיָּן שֶׁל מַעֲלָה, וּמְדַרְיֵכֵם לְחַיֵּי הָעוֹלָם
הַבָּא. כִּדְ מֹשֶׁה, רוּעֵה נְאֻמָּן הָיָה, וְרָאָה
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂכַדְאֵי הוּא לְרַעוּת
אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדִּין מִמֶּשׁ, שְׁהֵיָה
רוּעֵה אֶת הַצֵּאֵן לְפִשְׁבִים כְּפִי הַרְאֹוֹי
לָהֵם, וְהַנְּקֻבוֹת כְּפִי הַרְאֹוֹי לָהֵם.

וּלְפִיכֵךְ כְּתוּב וּמֹשֶׁה הָיָה רוּעֵה אֶת צֵאֵן
יִתְרוֹ חוֹתְנֹו, וְלֹא שְׁלוֹ, שְׁאָמַר רַבִּי יוֹסִי,

וַיִּנְהַג אֶת הַצֵּאֵן אַחֲרֵי הַמְדַבֵּר. (שמות ג') רַבִּי יוֹסִי
 אָמַר, מֹשֶׁה, מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, לֹא זָוָה מִמֶּנּוּ
 רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. רָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שְׁאוֹתוֹ מְדַבֵּר
 הָיָה קְדוֹשׁ, וּמוֹכֵן לְקַבֵּל עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם עָלָיו.
 מַה עָשָׂה, הִנְהִיג אֶת הַצֵּאֵן אַחֲרֵי הַמְדַבֵּר. רַבִּי
 יִצְחָק אָמַר, אַחֲרֵי הַמְדַבֵּר עַל כָּל פָּנִים, וְלֹא
 בַּמְדַבֵּר, שֶׁלֹּא רָצָה שְׂיִכְנְסוּ בְּתוֹכוֹ, אֶלָּא הִרְחִיקָם
 אַחֲרֵי הַמְדַבֵּר.

וַיָּבֵא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֲרָבָה, (שמות ג') הוּא לְבָדוּ
 בְּלֹא צֵאֵן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הֵאֵי אֲבָנָא,
 דְּמִקְבְּלָא פְּרוּזָא, כִּד חָמֵי לִיה, (מחטא) מְדַלְגָא עִילָיו.
 כִּד מֹשֶׁה וְהַר סִינַי, כְּשֶׁנִּרְאוּ זֶה עִם זֶה, דְּלִג עָלָיו.
 הָדָא הוּא דְכָתִיב, וַיָּבֵא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֲרָבָה.
 אָמַר רַבִּי אֲבָא, מוֹכְנִים הָיוּ מִשֵּׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית,

לשון הקודש

שֶׁלֹּא רָצָה שְׂיִכְנְסוּ בְּתוֹכוֹ, אֶלָּא הִרְחִיקָם
 אַחֲרֵי הַמְדַבֵּר.

וַיָּבֵא אֶת הַר הָאֱלֹהִים חֲרָבָה, הוּא לְבָדוּ
 בְּלֹא הַצֵּאֵן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָן זו
 שְׁמִקְבְּלַת פְּרוּזָא, כְּשֶׁרוּאָה אוֹתוֹ, (מחטא)
 מְדַלְגַת עָלָיו. כִּד מֹשֶׁה וְהַר סִינַי,
 כְּשֶׁנִּרְאוּ זֶה עִם זֶה, דְּלִג עָלָיו. זֶהוּ שְׁכַתוֹב
 וַיָּבֵא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֲרָבָה.

אָמַר רַבִּי אֲבָא, מוֹכְנִים הָיוּ מִשֵּׁשֶׁת יָמֵי

שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ חֶסֶד הָיָה רוּעָה צֵאֵנוּ כְּדִין
 וּכְשׁוֹרָה, בְּמַרְעָה טוֹב שָׁמֵן וְדָשֵׁן.

וַיִּנְהַג אֶת צֵאֵנוּ אַחֲרֵי הַמְדַבֵּר. רַבִּי יוֹסִי
 אָמַר, מֹשֶׁה, מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, לֹא זָוָה מִמֶּנּוּ
 רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. רָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שְׁאוֹתוֹ
 מְדַבֵּר הָיָה קְדוֹשׁ, וּמוֹכֵן לְקַבֵּל עַל
 מַלְכוּת שָׁמַיִם עָלָיו. מַה עָשָׂה? הִנְהִיג אֶת
 הַצֵּאֵן אַחֲרֵי הַמְדַבֵּר. רַבִּי יִצְחָק אָמַר,
 אַחֲרֵי הַמְדַבֵּר עַל כָּל פָּנִים, וְלֹא בַּמְדַבֵּר,

זֶה עִם זֶה. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם, נִתְרַגַּשׁ הָהָר לְמוֹל מֹשֶׁה.
 וּבִיּוֹן שְׂרָאָהוּ שְׁנַכְנַם לְתוֹכוֹ, וְדִלַּג בּוֹ, עָמַד הָהָר.
 מְלַמֵּד, שְׁשִׁמְחִים הָיוּ זֶה עִם זֶה.

אָמַר רַבִּי יִנְאִי, (נ"א רבי יוסי) יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה, שְׂאוֹתוֹ
 הָר, הָר הָאֱלֹהִים הוּא. דְּכִתְיִב וַיָּבֵא אֶל הָר
 הָאֱלֹהִים. דְּתַנָּן, מָה רָאָה מֹשֶׁה בְּאוֹתוֹ הָר, רָאָה
 עוֹפוֹת שְׁהָיוּ פּוֹרְחִים, וּפּוֹרְשִׁים בְּנִפְיָהֶם וְלֹא הָיוּ
 נִכְנָסִים בּוֹ.

רַבִּי יִצְחָק (נ"א אָמַר ר' יִצְחָק) אֹמֵר, רָאָה הָעוֹפוֹת
 פּוֹרְחִים וְטָסִים מִשָּׁם, וְנוֹפְלִים לְרַגְלָיו שֶׁל
 מֹשֶׁה, מִיַּד הַרְגִּישׁ בְּעֵינָיו, וְהֶעֱמִיד אֶת הַצֵּאֵן אַחַר
 הַמְדַבֵּר, וְהוּא נִכְנָס לְבִדּוֹ.

וַיֵּרָא מִלְּאֶפֶד ה' אֵלָיו בְּלִבַּת אִשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה.
 (שמות ג')

לשון הקודש

ופורשים בנפיהם, ולא היו נכנסים בו.
רבי יצחק (אמר רבי יצחק) אומר, ראה
 העופות פורחים וטסים משם, ונופלים
 לרגליו של משה. מיד הרגיש בעיניו,
 והעמיד את הצאן אחר המדבר, והוא
 נכנס לבדו.

וירא מלאפד ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה.
 רבי תנחום אומר, שעת המנחה

בראשית זה עם זה, ואותו היום נתרגש
 הָהָר לְמוֹל מֹשֶׁה. וּבִיּוֹן שְׂרָאָהוּ שְׁנַכְנַם
 לְתוֹכוֹ וְדִלַּג בּוֹ, עָמַד הָהָר. מְלַמֵּד
 שְׁשִׁמְחִים הָיוּ זֶה עִם זֶה.

אָמַר רַבִּי יִנְאִי, יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה שְׂאוֹתוֹ
 הָר, הָר הָאֱלֹהִים הוּא, שְׁכַתּוֹב וַיָּבֵא אֶל
 הָר הָאֱלֹהִים. שְׁשִׁנְנוּ, מָה רָאָה מֹשֶׁה
 בְּאוֹתוֹ הָר? רָאָה עוֹפוֹת שְׁהָיוּ פּוֹרְחִים

הִיְתָה, שְׁמֵדַת הַדִּין שׁוֹלֵטַת בּוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, וְהָא כְּתִיב, (תהלים מ"ב) יוֹמָם יִצְנֶה יי' חֲסָדוֹ. מִדַּת חֲסֵד קָאָמַר, וְלֹא מִדַּת הַדִּין. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִשְׁיּוֹצֵא הָאֹר, עַד שְׁנוּטָה לְרַדְתָּ, נִקְרָא יוֹם, וְהוּא מִדַּת חֲסֵד. מִשְׁנוּטָה לְרַדְתָּ, נִקְרָא עֶרֶב, וְהוּא מִדַּת הַדִּין. וְהִינּוּ דְכְּתִיב, (בראשית א') וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁעַת הַמְּנַחָה הוּא, מִשְׁשׁ שְׁעוֹת וְלִמְטָה. דִּתְנִיָא ר' יִצְחָק אֹמֵר, מִהוּ דְכְּתִיב, (שמות ט"ז) בֵּין הָעֲרִבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ לָחֶם. בֵּין הָעֲרִבִים, דִּהוּא שְׁעַתָּא (דף כ"א ע"ב) דִּדְיָנָא תֹאכְלוּ בָשָׂר. וְכְתִיב, (במדבר י"א) הַבָּשָׂר עוֹדְנָנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וְאָף יי' חָרָה בְּעַם. מִשּׁוּם, דִּבֵּין הָעֲרִבִים, דִּינָא דְמַלְכוּתָא שְׁלִיט. וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ לָחֶם, מִשּׁוּם דְּאִקְרִי חֲסֵד הַהוּא שְׁעַתָּא, וְכְתִיב, (תהלים נ"ב) חֲסֵד אֵל

לשון הקודש

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁעַת הַמְּנַחָה הוּא מִשְׁשׁ שְׁעוֹת וְלִמְטָה. שְׁלִמְדָנוּ, רַבִּי יִצְחָק אֹמֵר, מִהוּ שְׁכַתוּב (שמות טז) בֵּין הָעֲרִבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ לָחֶם? בֵּין הָעֲרִבִים, שְׁהִיא שְׁעַת הַדִּין, תֹּאכְלוּ בָשָׂר. וְכַתוּב הַבָּשָׂר עוֹדְנָנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם וְאָף ה' חָרָה בְּעַם, מִשּׁוּם שְׁבִין הָעֲרִבִים, דִּין הַמַּלְכוּת שׁוֹלֵט. וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ לָחֶם, מִשּׁוּם

הִיְתָה, שְׁמֵדַת הַדִּין שׁוֹלֵטַת בּוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, וְהָרִי כְּתוּב (תהלים מב) יוֹמָם יִצְנֶה ה' חֲסָדוֹ. מִדַּת חֲסֵד אָמַר, וְלֹא מִדַּת הַדִּין. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִשְׁיּוֹצֵא הָאֹר עַד שְׁנוּטָה לְרַדְתָּ נִקְרָא יוֹם, וְהוּא מִדַּת חֲסֵד. מִשְׁנוּטָה לְרַדְתָּ נִקְרָא עֶרֶב, וְהוּא מִדַּת הַדִּין. וְהִינּוּ שְׁכַתוּב (בראשית א') וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם.

כָּל הַיּוֹם. וּבְתֵיב, (בראשית א') וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם.
דְּאִיהוּ מַצְפָּרָא.

רַבִּי תַנְחוּם אוֹמֵר, דָּא סוּמָק, וְדָא תַנּוּר. סוּמָק:
בֵּין הָעֲרַבִּים. דְּכְתִיב, (שמות ט"ז) בֵּין הָעֲרַבִּים
תֹּאכְלוּ בָשָׂר. וְחוּרָא: בְּצַפְרָא. דְּכְתִיב, וּבַבֶּקֶר
תִּשְׁבְּעוּ לָחֶם. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, כְּתִיב, (שמות י"ב) וְשַׁחֲטוּ
אוֹתוֹ כָּל קְהַל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרַבִּים וְגו'. דְּהוּא
שַׁעֲתָא לְמַעַבְד דִּינָא. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, יִלְפִינָן
מִשְׁנֵי כְּבָשִׂים שְׂבָכָל יוֹם, הָאֶחָד מִתְקָרֵב בְּנֶגֶד מִדַּת
הַחֶסֶד, וְהַשְּׁנַי בְּנֶגֶד מִדַּת הַדִּין.

וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַהוּ דְּכְתִיב, (במדבר כ"ח) אֶת
הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר, וְלֹא כְתִיב
אֶת הַכֶּבֶשׂ הָרִאשׁוֹן, אֶלֹא אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד,
מִיּוֹחָד, בְּנֶגֶד מִדַּת הַחֶסֶד. דְּבָכָל מְקוֹם, שְׁנֵי לֹא
נְאֻמַר בּוּ כִי טוֹב.

לְשׁוֹן הַקּוּדֵשׁ

עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרַבִּים וְגו', שְׁהִיא
שְׁעָה לַעֲשׂוֹת דִּין. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר,
לְמַדְּנוּ מִשְׁנֵי כְּבָשִׂים שְׂבָכָל יוֹם – הָאֶחָד
מִתְקָרֵב בְּנֶגֶד מִדַּת הַחֶסֶד, וְהַשְּׁנַי בְּנֶגֶד
מִדַּת הַדִּין.

וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַהוּ שְׂבָכָתוֹב (שמות כט)
אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר, וְלֹא
כְּתוֹב אֶת הַכֶּבֶשׂ הָרִאשׁוֹן? אֶלֹא אֶת

שְׂאוֹתָהּ שְׁעָה נִקְרָאת חֶסֶד, וּכְתוֹב (תהלים
נב) חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם. וּכְתוֹב (בראשית א')
וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם. שְׁהוּא מַהבְּקֶר.
רַבִּי תַנְחוּם אוֹמֵר, זֶה אָדָם וְזֶה לְבָן.
אָדָם – בֵּין הָעֲרַבִּים, שְׂבָכָתוֹב (שמות טז) בֵּין
הָעֲרַבִּים תֹּאכְלוּ בָשָׂר. וְלְבָן בַּבֶּקֶר,
שְׂבָכָתוֹב וּבַבֶּקֶר תִּשְׁבְּעוּ לָחֶם. רַבִּי יִצְחָק
אָמַר, כְּתוֹב (שם יב) וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קְהַל

רַבִּי תַנְחֻם אָמַר, לְפִיכָד, יִצְחָק תִּקְוֵן תְּפִלַּת
הַמִּנְחָה, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד מִדַּת הַדִּין. אָמַר רַבִּי
יִצְחָק, מִכָּאן, ^(ירמיה ו') אוֹי לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם כִּי יִנְטֹו
צְלָלִי עָרֵב. כִּי פָנָה הַיּוֹם: זֶה מִדַּת הַחֶסֶד. כִּי יִנְטֹו
צְלָלִי עָרֵב: שֶׁכָּבֵר גָּבַר מִדַּת הַדִּין. אֲבָרְהָם תִּקְוֵן
תְּפִלַּת שְׁחֵרִית, כְּנֶגֶד מִדַּת הַחֶסֶד.

תָּנוּ רַבָּנָן, בְּתַהֵיֵא שַׁעְתָּא דְעָאֵל מוֹשֶׁה לְטוֹרָא
דְּסִינֵי, מָאֵי טַעְמָא אֲתִגְלִי לִיָּה בְּשִׁלְחוּבֵי
אַשְׁתָּא, דְּהוּא דִּינָא. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב ^(נ"א כע"ז) כְּעַן
שַׁעְתָּא הָוָה ^(שַׁעְתָּא) גָּרִים. ר' יוֹסִי אָמַר, כִּלְאָ לְחַד
גִּזְעָא אֲשֶׁתְּרֵשָׁא. כְּתִיב, וַיָּבֹא אֵל הַר הָאֱלֹהִים
חִרְבָּה. וְכְתִיב, ^(דברים ט') וּבַחֲרֹב הִקְצַפְתָּם אֶת יי'.
וְכְתִיב, וַיֵּרָא מִלְּאֲךָ יי' אֵלָיו בְּלִבַּת אִישׁ מִתּוֹךְ
הַסִּנֵּה. מִתּוֹךְ שָׁהִם עֲתִידִים לְהִיּוֹת כְּסִנֵּה, כִּתְּהֵי

לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ

שְׁנֵי רַבּוֹתֵינוּ, בְּאוֹתָהּ שַׁעָה שַׁעְלָה מוֹשֶׁה
לְהַר סִינֵי, מָה הַטַּעַם הַתְּגִלָּה לוֹ
בְּשִׁלְחוֹבוֹת אִישׁ שֶׁהוּא דִּין? אָמַר רַבִּי
יַעֲקֹב, ^(כע"ז) כְּעַת הַשַּׁעָה הַיְתָה ^(השַׁעָה)
גִּזְרָמַת. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, הַכֹּל לְגִזְעֵי אֶחָד
מִשְׁתֵּרֵשׁ. כְּתוּב וַיָּבֹא אֵל הַר הָאֱלֹהִים
חִרְבָּה, וְכְתוּב ^(דברים ט) וּבַחֲרֹב הִקְצַפְתָּם
אֶת ה'. וְכְתוּב וַיֵּרָא מִלְּאֲךָ ה' אֵלָיו בְּלִבַּת
אִישׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה. מִתּוֹךְ שָׁהִם עֲתִידִים

הַכָּבֵשׁ הָאֶחָד, מִיָּחָד, כְּנֶגֶד מִדַּת הַחֶסֶד.
שֶׁכָּכֵל מְקוֹם, שְׁנֵי לֹא נֹאמַר בּוֹ כִּי טוֹב.
רַבִּי תַנְחֻם אָמַר, לְפִיכָד יִצְחָק תִּקְוֵן
תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד מִדַּת הַדִּין.
אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִכָּאן ^(ירמיה ו') אוֹי לָנוּ כִּי
פָנָה הַיּוֹם כִּי יִנְטֹו צְלָלִי עָרֵב. כִּי פָנָה
הַיּוֹם – זֶה מִדַּת הַחֶסֶד. כִּי יִנְטֹו צְלָלִי
עָרֵב – שֶׁכָּבֵר גָּבַר מִדַּת הַדִּין. אֲבָרְהָם
תִּקְוֵן תְּפִלַּת שְׁחֵרִית כְּנֶגֶד מִדַּת הַחֶסֶד.